

INFORMATIEKATERN

Wat is er aan de hand

Het gaat slecht met de egels. Ze hebben steeds minder plek om te wonen en te leven. De helft van alle egels is de afgelopen tien jaar uit Nederland verdwenen. Hun leefgebied wordt steeds kleiner en gevaarlijker door het toedoen van de mens.

Egels worden bijvoorbeeld verstoord, overreden of raken uitgehongerd door een gebrek aan voedsel of geschikt leefgebied. Door deze stressvolle factoren eet een egelmoeder soms noodgedwongen haar eigen jongen op. Dit doet zij om zichzelf in bescherming te nemen, omdat zij weet dat ze in zulke situaties niet voor haarzelf én haar baby's kan zorgen. Dat er op die manier steeds minder egels overblijven is zonde want de aanwezigheid van de egel geeft aan dat de plaatselijke omgeving zowel gezond als duurzaam is. Het betekent namelijk dat het er rijk is aan voedsel en diversiteit. Egels zijn daarom een soort 'thermometer' voor een leefbare en biodiverse omgeving.

Oorzaken

Een tekort aan leefgebied en voedsel

- De mens bouwt veel huizen en wegen. Die bouw zorgt ervoor dat de natuur wordt opgesplitst in kleine stukjes leefgebied (we noemen dit fragmentatie) die moeilijk bereikbaar zijn voor de egel. Wegen, muren en ook tuinschuttingen voorkomen dat de egel vrij kan rondlopen tussen geschikte leefgebieden. Onze bouw vormt dus een barrière voor de verspreiding van de egel.
- Overdag schuilt de egel tussen heggen en lage begroeiing. Door het regelmatig maaien en 'schoonhouden' van de natuur verdwijnen dit soort schuil- en overwinterplaatsen.
- Nederland versteent. Steeds meer mensen betegelen hun tuinen. Daardoor is er een tekort aan bloemen, struiken en natuurlijke 'rommel' zoals gevallen bladeren en takkenbossen. Dit zijn allemaal plekken waar insecten en andere kruiperige beestjes graag komen. Het perfecte voedsel voor een egel! Een tekort aan 'natuurlijke rommel', betekent een tekort aan voedsel voor de egel.

Toenemend gevaar door de mens

- Ieder jaar wordt een groot aantal egels doodgereden door verkeer op de weg. Jaarlijks worden tot 135.000 egels doodgereden.
- Mensen laten vaak afval rondslingeren in de natuur. Egels komen soms vast te zitten in blikjes, bekers of plastic netten en sterven dan van de honger.
- Veel mensen houden niet van beestjes in de tuin zoals slakken, wormen en rupsen. Daarom strooien of spuiten mensen veel gif. Het verspreiden van gif doodt weliswaar ongewenste kruiden, maar het komt ook terecht bij de egel. Egels eten de vergiftigde rupsen en slakken op, waardoor ook zij dood kunnen gaan aan het gif.
- Veel mensen hebben een mooie vijver in de tuin. Egels kunnen goed zwemmen en ook zij nemen af en toe een duik, maar de randen van de vijver zijn vaak te glad of te hoog. Hierdoor kan de egel wel in de vijver, maar er niet meer uit. Hij verdrinkt.

De egel in Nederland

In Nederland hebben wij maar één egelsoort, de Europese egel (*Erinaceus europaeus*). Het is een klein zoogdier dat 's nachts actief is. Overdag slaapt hij op een beschutte plek onder struiken of takkenbossen. Daar bouwt hij een nest van bladeren of mos. Een egel is makkelijk te herkennen aan de scherpe stekels op zijn rug. Wanneer de egel zich bedreigd voelt, rolt hij zichzelf op tot een stekelige bal. Aanvallers kunnen de egel dan niet meer lastigvallen zonder zichzelf te bezeren aan de stekels. Een bijzondere aanpassing van de egel, waardoor hij zichzelf kan beschermen tegen gevaar. De egel komt in heel Nederland voor en leeft in bijna alle landschappen. Bossen, tuinen en zelfs steden behoren tot zijn leefgebied zolang er maar genoeg begroeiing en schuilplaatsen beschikbaar zijn. De egel komt zelfs voor op onze Waddeneilanden! Ook is het een solitair dier, wat betekent dat hij zonder soortgenoten leeft. Per nacht kan hij wel een paar kilometer afleggen. Hij struint daarbij door een vast leefgebied dat tussen de 10 en 40 ha groot kan zijn (dat is zo groot als 15 tot 60 voetbalvelden). Ondanks dat de egel erg op zijn gebied is gesteld, is hij niet territoriaal. Hij verdedigt zijn leefgebied dus niet tegen soortgenoten. Natuurlijke vijanden van de egel zijn o.a. vos, oehoe en das.

De winterslaap

De winterslaap is een bijzondere gedraging van de egel. Hij gaat vanaf oktober opzoek naar een geschikt winterverblijf. Hij maakt bijvoorbeeld een nest in de grond, tegen schuttingen of tussen takken- en composthopen. Zo'n winternest kan wel een halve meter in doorsnede zijn. Zodra de egel een geschikt winterverblijf gevonden heeft, gaat hij in winterslaap. Dit duurt van november tot en met april. Tijdens deze periode wordt de egel af en toe wakker. Hij sluimert als het ware een halfjaar lang. Door die (sluimerende) winterslaap bespaart de egel veel energie. Zo komt hij de koude wintermaanden makkelijk door. De weinige energie die hij nodig heeft tijdens de winterslaap, haalt hij uit zijn vetreserves. Een egel verliest daardoor tot wel 40% van zijn lichaamsgewicht. Het is dus belangrijk dat de egel in het voorjaar en de zomer genoeg eet om zichzelf vet te mesten.

Voedsel

Vanaf april tot en met oktober/november is de egel actief. 's Nachts gaat hij met zijn spitse snuit opzoek naar voedsel tussen lage begroeiing en bladeren op de grond. Daar zoekt hij vooral naar ongewervelde dieren zoals insecten, wormen en slakken. Van de laatste eet hij soms wel 40 stuks per nacht met huisje en al. De egel laat geen enkele kans op een lekker hapje liggen. Hij eet alles wat er op zijn pad komt, zolang het maar dierlijk is. Een ei, jonge vogels, kikkers, muizen en kruiperige bestjes staan allemaal op het menu.

Zintuigen voor de nacht

Egels maken veel herrie tijdens hun speurtocht naar eten. Ze snuffelen aan boomstammen, woelen bladeren om en smakken luid bij het kauwen van voedsel. De egel spoort zijn favoriete hapjes vooral op met zijn neus. Egels kunnen namelijk heel goed ruiken en sporen daarmee soortgenoten, gevaar én voedsel op.

Ze kunnen hun prooidieren zelfs ruiken wanneer deze wel 3 cm diep in de grond zitten. Ook het gehoor is goed ontwikkeld bij een egel, maar zijn ogen wat minder. Hij ziet bijvoorbeeld geen kleuren en ook niet heel scherp. Zijn ogen zijn daarom betrekkelijk onbelangrijk bij de speurtocht naar voedsel.

Zesde zintuig

De egel beschikt over een zesde zintuig dat mensen niet hebben. Dit zintuig heet het 'orgaan van Jacobson' en ligt tussen het gehemelte en de neusholte in. Dit orgaan helpt de egel om nieuwe luchtjes te onderzoeken. De egel ruikt aan een luchtje en 'proeft' deze zonder het te eten. Hoe het orgaan precies werkt, is nog niet 100% zeker bij onderzoekers. Maar waarschijnlijk werkt het als volgt: Eerst ruikt de egel aan een nieuwe geur, waardoor zijn zesde zintuig heel veel speeksel vrijmaakt. De geurdeeltjes blijven plakken aan deze grote hoeveelheid speeksel. Zo kan hij als het ware een nieuw luchtje "proeven" door er alleen maar aan te ruiken. Super handig als je 's nachts in het donker moet zoeken naar voedsel. De zintuigen van een egel zijn dus echt aangepast aan het nachtleven.

Stampij bij de hofmakerij

In de periode van mei tot en met augustus gaan egels naar elkaar opzoek. Het is paartijd. Mannetjes proberen vrouwtjes te verleiden met ritmische cirkelbewegingen. Ze doen een soort egeltjes-dans. Ze snuiven en puffen daarbij luid. Dit lawaai trekt ook andere mannetjes aan. De hofmakerij wordt daarom regelmatig verstoord door concurrenten. Mannetjes gaan elkaar te lijf en kunnen elkaar kopstoten geven of achtervolgen. De overwinnaar zal verder gaan met zijn hofmakerij. Het kan enkele uren duren voordat het vrouwtje een mannetje toelaat om te paren. Als zij instemt, dan legt ze haar stekels plat op de rug zodat het mannetje niet geprikt wordt. Zowel mannetjes als vrouwtjes kunnen meerdere partners hebben tijdens het paarseizoen.

Geboorte

Na de paring zit het werk van de mannetjes erop. Zij verlaten het vrouwtje en zij zal voor de opvoeding van de jonge egels zorgen. Een vrouwtje is ongeveer vijf weken drachtig en werpt daarna twee tot tien (gemiddeld vijf) jongen. Meestal vindt de geboorte tussen juli en oktober plaats. De kleine egeltjes worden blind, doof en mét stekels geboren in het nest van de moeder. De eerste stekeltjes zijn bleek en vallen weg onder de gezwollen huid van het jong. Hierdoor bezeert moeder egel zich niet tijdens de bevalling. Binnen enkele weken worden de bleke stekels vervangen door bruinkleurige stekels. Twee weken na de geboorte openen de jonge egels hun ogen en oren. Als de egeljongen slechts drie weken oud zijn, gaan ze 's nachts met moeder mee opzoek naar voedsel. Tot die tijd drinken de jongen melk bij hun moeder. Egels worden zelfstandig als ze zeven weken oud zijn. Op dat moment gaan de wegen van moeder en jongen uiteen. Egels kunnen wel tien jaar oud worden.

Herkenning

De stekels op zijn kop en rug maken de egel niet te missen! Maar de kans is groot dat je een egel eerder hoort dan dat je hem ziet. Egels snuffelen, snuiven en smakken bijvoorbeeld uitvoerig tijdens hun maaltijden. Geritsel en gesnuif in de nacht kunnen dus wijzen op de aanwezigheid van een egel. Onderzoekers vinden egels vaak via wildcamera's die zij in hun leefgebied hebben geplaatst. Met deze camera's kunnen zij 's nachts video's en foto's maken van het dier. Alleen onderzoekers met speciale apparatuur kunnen deze truc dus toepassen om egels op te sporen. Als jij zelf ook egels wilt zoeken, dan is het verstandiger om op sporen te letten zoals poep en pootafdrukken. Egels poepen erg veel en je kunt hun poep herkennen aan de gitzwarte kleur. De uitwerpselen zijn gevormd als een cilinder met meestal één puntig uiteinde. Ze zijn vaak tussen de 8 en 12 mm breed en 30 tot 60 mm lang. Ook zijn er vaak glinsteringen in de poep te zien, doordat er onverteerde keverschildjes aanwezig zijn. De pootafdrukken kan je terugvinden op onverharde grond, zoals modder of vochtig zand. Egels hebben vijf tenen aan zowel de voor- als achterpoten. De voorpootjes zijn rond en de achterpootjes langwerpiger. De afdrukken zijn ongeveer 2,5 cm groot. De egel loopt wijdbeens en met gespreide tenen, dit is beide terug te zien in het spoor.

Schuilplaats voor de egel

De egel gaat in het najaar opzoek naar een fijne plek om te overwinteren. Een 'rommelige' hoek zoals een houtstapel of composthoop zou een uitstekend overwinterverblijf kunnen bieden. Een leuke manier om de egel te helpen is om zélf een egelhuis te maken! Zoek een rustige plek in de tuin of in de buurt en bouw daar een kleine schuilplaats. Egels vinden een afgesloten huisje met een kleine ingang ontzettend fijn. Zo kunnen roofdieren of huisdieren de egel niet meer lastigvallen tijdens zijn winterslaap.

Bijvoeren

In de koude herfstmaanden wordt het moeilijker voor de egel om eten te zoeken, daarom kan een lekker hapje voor hem worden klaargezet. Egels lusten bijvoorbeeld ook een beetje honden- of kattenvoer. Leg een van deze lekkernijen op een laag bordje. Bied de egel echter nooit melk aan, want dat is slecht voor zijn darmen. Een schoteltje water vindt de egel daarentegen erg lekker en het is gezond! Verstop het voedsel op een creatieve plek, zodat huisdieren en roofdieren er niet bij kunnen.

De egelsnelweg

Egels lopen graag een aantal kilometer om lekker eten of een leuke partner te zoeken. Schuttingen en andere bouwwerken staan helaas vaak in de weg, waardoor de egel niet zo ver kan lopen. De egel is al enorm geholpen door een kleine poort in de schutting. Zo kan hij makkelijk van de ene tuin naar de andere lopen. Zaag bijvoorbeeld een gat in de houten schutting, verwijder een baksteen uit de muur of maak een tunneltje onder het hek. Zo komen afzonderlijke leefgebieden van de egel weer met elkaar in contact. Nodig daarom ook de burens en buurtbewoners uit om een egelpoort in hun schutting te maken. Zo ontstaat er een grote snelweg voor egels

Weetjes

- De egel weegt tussen 400 en 1200 gram.
- Mannetjes doen een soort paringsdans, daarbij cirkelen ze rondom het vrouwtje.
- Er zijn momenteel 17 egelsoorten op aarde. In Nederland hebben we slechts 1 soort, de Europese egel.
- In Amerika komen géén egels voor.
- De Europese egel is in Nieuw-Zeeland geïntroduceerd door de Britten, omdat zij na de kolonisatie een herinnering aan thuis wilden.
- De egel gaat ieder jaar in winterslaap. Deze slaap duurt bijna een halfjaar lang.
- Een egel slaapt niet aan een stuk door tijdens zijn winterslaap. Tussendoor wordt hij nog wel eens wakker. Het is eerder een soort sluimerslaap.
- Tijdens de winterslaap daalt de lichaamstemperatuur van een egel bijna tot het vriespunt 0°C!
- Een egel verliest wel 40% van zijn gewicht tijdens de winterslaap.
- De egel kan 40 slakken per nacht eten.
- Egels maken erg veel herrie! Ze smakken bij het eten, woelen bladeren om en snuffen bij de paringsdans.
- Egels hebben een zesde zintuig (mensen maar vijf). Dat zintuig heet het orgaan van Jacobson en hiermee kunnen ze luchtjes 'proeven'.
- Egels zijn lactose-intolerant, dat betekent dat melk slecht is voor ze.
- De stekels van een egel zijn eigenlijk speciale haren die extra stevig zijn.
- Een egel heeft 7000 tot 8000 stekels.
- De bovenste snijtanden van een egel staan een eindje uit elkaar.
- De egel ruikt zijn prooi zelfs als deze wel 3 cm onder de grond zit.
- Egels worden mét stekels geboren, maar deze vallen weg onder de gezwollen huid van het jong.
- Gemiddeld krijgt een egelvrouwtje vijf jongen.
- Egels kunnen 10 jaar oud worden.
- Het aantal egels is de afgelopen 10 jaar gehalveerd, met name door toedoen van de mens.

